

Byla Nr. 46/2010-47/2010-48/2010-49/2010-51/2010-52/2010-70/2010-77/2010-82/2010-83/2010-84/2010-85/2010-86/2010-87/2010-94/2010-100/2010-101/2010-109/2010-114/2010-123/2010-124/2010-128/2010-129/2010-133/2010-134/2010-142/2010-143/2010-1/2011-2/2011-5/2011-8/2011-16/2011-21/2011-23/2011-25/2011-29/2011-32/2011-37/2011-39/2011

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO 2012 M. VASARIO 6 D. NUTARIMO KAI KURIŲ NUOSTATŲ IŠAIŠKINIMO

2014 m. kovo 7 d. Nr. KT8-S5/2014

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant prašymą išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo nuostatas pateikusiai pareiškėjai – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotojai (dabar einančiai šio skyriaus vyriausiosios specialistės pareigas) Ritai Babianskaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2014 m. vasario 11 d. apsvaustė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotojos R. Babianskaitės prašymą išaiškinti Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, šio nutarimo motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5, 19.5 punktų nuostatas.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Konstitucinis Teismas 2012 m. vasario 6 d. konstitucinės justicijos byloje Nr. 46/2010-47/2010-48/2010-49/2010-51/2010-52/2010-70/2010-77/2010-82/2010-83/2010-84/2010-85/2010-86/2010-87/2010-94/2010-100/2010-101/2010-109/2010-114/2010-123/2010-124/2010-128/2010-129/2010-133/2010-134/2010-142/2010-143/2010-1/2011-2/2011-5/2011-8/2011-16/2011-21/2011-23/2011-25/2011-29/2011-32/2011-37/2011-39/2011 priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2012, Nr. 109-5528; toliau – Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas).

2. Pareiškėja – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotoja R. Babianskaitė prašo išaiškinti, ar:

– Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę dėl senatvės <...> pensijų mažinimo, <...> nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5 punkto nuostata „šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas; tik taip suprantamas šis teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę *inter alia* dėl senatvės pensijų mažinimo, nebelikus ypatingos situacijos, būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“ reiškia, kad tik įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinę pareigą laiduoti socialinę apsaugą, turi diskreciją nustatyti, kada ir kokia tvarka gali būti kompensuoti dėl Konstitucijai prieštaraujančiu pripažinto teisės akto patirti praradimai ar kad sprendimai, kaip išmokėti sumas, susidariusias dėl praeityje taikyto prieštaraujančio Konstitucijai teisės akto, gali būti priimami bendra tvarka, t. y. atitinkamiems teismams priėmus sprendimą kompensuoti praradimus;

– Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.)“ reiškia, kad pensijų nepriemokų grąžinimas gali būti atidėtas, pavyzdžiui, iki 2015 metų ir, nustatant pagrindinius sumažintų pensijų kompensavimo elementus, išdėstytas per tam tikrą laikotarpį, siekiant užtikrinti asmenų teisėtų lūkesčių apsaugą ir kartu dar labiau nepabloginti esamos finansinės padėties.

II

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėja R. Babianskaitė paaiškino savo prašymo

motyvus ir atsakė į Konstitucinio Teismo teisėjų klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:**I**

1. Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimą oficialiai aiškina pagal dalyvavusių byloje asmenų, kitų institucijų ar asmenų, kuriems jis išsiųstas, prašymą, taip pat savo iniciatyva.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotoja R. Babianskaitė buvo suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovė konstitucinės justicijos byloje, kurioje priimtas Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas. Taigi pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 1 dalį ji turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu išaiškinti šį Konstitucinio Teismo nutarimą.

2. Konstitucinio Teismo įstatyme yra įtvirtinti Konstitucinio Teismo įgaliojimai oficialiai aiškinti savo nutarimus (61 straipsnis).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad nors Konstitucinio Teismo įgaliojimai aiškinti savo nutarimus, kitus baigiamuosius aktus Konstitucijoje *expressis verbis* nėra įtvirtinti, jie neabejotinai kyla iš Konstitucijos – konstitucinio teisinio reguliavimo visumos (*inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo); tokius Konstitucinio Teismo įgaliojimus suponuoja pati Konstitucinio Teismo konstitucinė paskirtis vykdyti konstitucinį teisingumą, garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2012 m. lapkričio 29 d., 2013 m. kovo 13 d., 2013 m. liepos 3 d., 2014 m. sausio 16 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimai).

3. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad jo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų aiškinimo instituto paskirtis – plačiau, išsamiau atskleisti atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatų turinį, prasmę, jeigu to reikia, kad būtų užtikrintas deramas to Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto vykdymas, kad tuo Konstitucinio Teismo nutarimu, kitu baigiamuoju aktu būtų vadovaujamasi (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2010 m. balandžio 20 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimai). Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto aiškinimas galėtų būti reikšmingas siekiant užtikrinti ne tik tai, kad būtų tinkamai įgyvendintas to akto rezoliucinėje dalyje įtvirtintas sprendimas, bet ir tai, kad teisėkūros procese būtų deramai atsižvelgiama į Konstitucinio Teismo formuojamą oficialiąją konstitucinę doktriną. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs ir tai, kad nutarimo, kito baigiamojo akto aiškinimo paskirtis – nuodugniau paaiškinti tas Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatas, formuluotes, dėl kurių prasmės yra kilę neaiškumų, o ne tai, kaip konkrečiai jis turėtų būti įgyvendinamas, *inter alia* teisės taikymo srityje (Konstitucinio Teismo 2012 m. lapkričio 29 d., 2013 m. kovo 13 d., 2013 m. liepos 3 d., 2014 m. sausio 16 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimai).

4. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad prašymo išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą nagrinėjimas nesuponuoja naujos konstitucinės justicijos bylos.

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalį Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą nekeisdamas jo turinio. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad ši nuostata, be kita ko, reiškia, jog aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas negali jo turinio aiškinti taip, kad būtų pakeista nutarimo nuostatų prasmė, *inter alia* prasminė elementų, sudarančių nutarimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais grindžiamas tas Konstitucinio Teismo nutarimas. Konstitucinio Teismo nutarimas yra vientisas, jo visos sudedamosios dalys yra tarpusavyje susijusios; nutarimo nutariamoji (rezoliucinė) dalis yra grindžiama motyvuojamosios dalies argumentais; aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas yra saistomas tiek nutarimo nutarimosios, tiek motyvuojamosios dalies turinio. Aiškinant Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalį Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota ir tai, kad Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko jis toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas prašomas išaiškinti nutarimas, netyrė; tai būtų atskiro tyrimo dalykas.

5. Konstitucinio Teismo aktuose taip pat konstatuota, kad Konstitucinis Teismas yra teisinė, o ne politinė institucija. Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją jo kompetencijai priskirtus teisinius klausimus sprendžia remdamasis tik teisiniais argumentais, *inter alia* savo jau suformuota oficialiąja konstitucine doktrina ir precedентаis. Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų aiškinimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai (pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo sudėties pasikeitimas). Konstitucinis Teismas savo baigiamųjų aktų negali aiškinti remdamasis *inter alia* politinio tikslingumo argumentais, politinių partijų ar kitokių visuomenės organizacijų dokumentais, politikų nuomonėmis ar vertinimais, politologiniais ar sociologiniais tyrimais, visuomenės apklausų rezultatais. Priešingu atveju atsirastų prielaidų abejoti Konstitucinio Teismo nešališkumu, kiltų grėsmė jo nepriklausomumui, pačios Konstitucijos, *inter alia* oficialiosios konstitucinės doktrinos, stabilumui (Konstitucinio Teismo 2013 m. kovo 13 d., 2014 m. sausio 16 d. sprendimai).

6. Pažymėtina ir tai, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos vienodumas ir tęstinumas suponuja būtinybę kiekvieną aiškinamą Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatą aiškinti atsižvelgiant į visą oficialų konstitucinį doktrininį kontekstą, taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas (eksplicitines ir implicitines), susijusias su Konstitucijos nuostata (-omis), kurią (-ias) aiškinant Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte buvo suformuluota atitinkama oficiali konstitucinė doktrininė nuostata. Kaip jau ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, jokia Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto oficiali konstitucinė doktrininė nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis oficialiomis konstitucinėmis doktrininėmis nuostatomis, išdėstytomis tame Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte, kituose Konstitucinio Teismo aktuose, taip pat su kitomis Konstitucijos nuostatomis (eksplicitinėmis ir implicitinėmis) (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d., 2010 m. balandžio 20 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimai).

7. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje taip pat ne kartą konstatuota, kad Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, jog Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami, formuluotė „yra galutiniai ir neskundžiami“ reiškia ir tai, kad Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais

baigiama konstitucinės justicijos byla, t. y. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai, yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo: Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo.

8. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad oficialiai aiškinant (byloje dalyvavusių asmenų, kitų institucijų ir asmenų, kuriems Konstitucinio Teismo nutarimas išsiųstas, prašymu, taip pat paties Konstitucinio Teismo iniciatyva) Konstitucinio Teismo nutarimus, kitus baigiamuosius aktus oficialioji konstitucinė doktrina nėra koreguojama; oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimas (kuris, be abejo, visada turi būti konstituciškai pagrindžiamas ir eksplicitiškai motyvuojamas atitinkamame Konstitucinio Teismo akte) sietinas su naujų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimu ir naujų Konstitucinio Teismo precedentų sukūrimu jose, bet ne su Konstitucinio Teismo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų nuostatų oficialiu aiškinimu (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d., 2009 m. sausio 15 d., 2014 m. vasario 27 d. sprendimai).

II

1. Minėta, kad pareiškėja – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotoja R. Babianskaitė *inter alia* prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę dėl senatvės <...> pensijų mažinimo, <...> nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5 punkto nuostata „šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas; tik taip suprantamas šis teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę *inter alia* dėl senatvės pensijų mažinimo, nebelikus ypatingos situacijos, būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“ reiškia, kad tik įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinę pareigą laiduoti socialinę apsaugą, turi diskreciją nustatyti, kada ir kokia tvarka gali būti kompensuoti dėl Konstitucijai prieštaraujančiu pripažinto teisės akto patirti praradimai ar kad sprendimai, kaip išmokėti sumas, susidariusias dėl praeityje taikyto prieštaraujančio Konstitucijai teisės akto, gali būti priimami bendra tvarka, t. y. atitinkamiems teismams priėmus sprendimą kompensuoti praradimus.

2. Pažymėtina, kad pareiškėja prašo išaiškinti Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo nuostatas, susijusias su sumažintų senatvės pensijų kompensavimo mechanizmo

nustatymu.

Iš pareiškėjos paaiškinimų matyti, kad dėl nurodytų Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo nuostatų pareiškėjai kilę neaiškumai yra susiję ne su asmenų teise ginti savo pažeistas teises teismuose, o su tuo, kokiems asmenims praradimai, atsiradę dėl senatvės pensijų mažinimo, turi būti kompensuoti pagal įstatymų leidėjo nustatytą šių praradimų kompensavimo mechanizmą.

3. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarime, kurio nuostatas prašo išaiškinti pareiškėja, buvo tiriama *inter alia* Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo (toliau – Laikinasis įstatymas) nuostatų, reguliavusių senatvės pensijų perskaičiavimą ir mokėjimą valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitiktis Konstitucijai.

3.1. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarime *inter alia* pripažinta, kad Laikinojo įstatymo 8 straipsnio 1, 2 dalys (2009 m. gruodžio 9 d., 2010 m. spalio 26 d. redakcijos) tiek, kiek jose nustatytas sumažintų senatvės pensijų mokėjimas šiose dalyse nurodytiems asmenims, prieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą“.

Kaip konstatuota minėtame nutarime, įstatymų leidėjas, Laikinojo įstatymo 8 straipsnio 1, 2 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu sudaręs prielaidas dirbantiems tam tikrą darbą ar užsiimantiems tam tikru verslu senatvės pensijų gavėjams senatvės pensijas sumažinti daugiau nei nedirbantiems ir jokių verslų neužsiimantiems senatvės pensijų gavėjams būtent dėl to, kad jie dirba tam tikrą darbą ar užsiima tam tikru verslu, suvaržė Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą jų teisę laisvai pasirinkti darbą arba užsiimti tam tikru verslu, nes įgyvendinus šią jų teisę jiems paskirta senatvės pensija vien dėl to, kad jie dirbo tam tikrą darbą ar užsiėmė tam tikru verslu, buvo mažinama daugiau nei nedirbantiems ir jokių verslų neužsiimantiems senatvės pensijų gavėjams.

3.2. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarime taip pat buvo tirta *inter alia* Laikinojo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies, kurioje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, kaip konstatuota šiame nutarime, buvo nustatyta senatvės pensijų perskaičiavimo tvarka, kuria sudarytos prielaidos sumažinti iki šio įstatymo įsigaliojimo paskirtas senatvės pensijas visiems jas gaunantiems asmenims, išskyrus tuos, kurių gaunamos pensijos neviršijo 650 Lt, atitiktis Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad Laikinojo įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, kuriuo sudarytos prielaidos perskaičiuojant paskirtas senatvės pensijas jas sumažinti, buvo nustatytas *inter alia* laikantis iš konstitucinių proporcingumo, lygiateisiškumo principų kylančių reikalavimų, be to, numaćius kompensuoti dėl šių pensijų sumažinimo atsiradusius praradimus, šį teisinį reguliavimą pripažino neprieštaravusiu Konstitucijai.

3.3. Taigi Laikinajame įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu, kurio atitiktis Konstitucijai buvo tiriama prašomame išaiškinti Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarime, senatvės pensijos buvo mažinamos skirtingai. Konstitucijai prieštaravusiu buvo pripažintas tik toks senatvės pensijų mažinimo teisinis reguliavimas, kuriuo jos daugiau sumažintos tam tikrą darbą dirbantiems

ar tam tikru verslu užsiimantiems asmenims, draudžiamiems privalomuoju valstybiniu socialiniu pensijų draudimu.

4. Minėta, kad jokia Konstitucinio Teismo nutarimo oficiali konstitucinė doktrininė nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis oficialiomis konstitucinėmis doktrininėmis nuostatomis, išdėstytais *inter alia* tame Konstitucinio Teismo nutarime.

5. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, V skyriaus 19.5 punkto nuostatos, kurias *inter alia* prašo išaiškinti pareiškėja, yra platesnio teksto, išdėstyto šiuose nutarimo punktuose, dalis.

5.1. Minėto Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkte *inter alia* konstatuota:

„<...> teisinio reguliavimo koregavimas mažinant senatvės pensijas net ir dėl to, kad valstybėje yra susidariusi ypatinga situacija (kilusi ekonomikos krizė ir kt.), reiškia asmens konstitucinės socialinės garantijos – senatvės pensijos ribojimą; tokiu teisiniu reguliavimu tam tikru mastu yra ribojama asmens, kuriam senatvės pensija buvo paskirta ir mokama, nuosavybės teisė; taigi įstatymų leidėjas, susidarius ypatingai situacijai, kai *inter alia* dėl ekonomikos krizės neįmanoma sukaupti tiek lėšų, kiek yra būtina senatvės pensijoms mokėti, mažindamas senatvės pensijas privalo numatyti asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, susidariusių praradimų kompensavimo mechanizmą, pagal kurį valstybė įsipareigoję tokiems asmenims, nebelikus minėtos ypatingos situacijos, per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti jų praradimus, atsiradusius dėl senatvės pensijos sumažinimo; <...>

Šiame kontekste pabrėžtina, jog siekdamas užtikrinti, kad praradimai, atsiradę dėl senatvės ar invalidumo pensijų mažinimo, taip pat dėl valstybinių pensijų mažinimo dideliu mastu, nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka.“

5.2. Minėto nutarimo motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkte *inter alia* konstatuota: „<...> siekdamas užtikrinti, kad praradimai, atsiradę *inter alia* dėl senatvės pensijų mažinimo, nebelikus ypatingos situacijos, būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka.“

6. Pažymėtina, jog cituotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos suponuoja *inter alia* tai, kad:

- pagal Konstituciją, *inter alia* jos 23, 52 straipsnius, valstybei kyla pareiga visiems asmenims, kurių senatvės pensijos dėl valstybėje susidariusios ypatingos situacijos (kilusios ekonomikos krizės ir kt.) buvo sumažintos, teisingai kompensuoti jų patirtus praradimus;
- minėti praradimai turi būti kompensuoti per protingą laikotarpį, valstybėje nebelikus

ypatingos situacijos, vadovaujantis įstatymų leidėjo nepagrįstai nedelsiant priimtu teisės aktu (įstatymu), kuriuo nustatytas jų kompensavimo mechanizmas;

– sąvoka „nepagrįstai nedelsdama“ *inter alia* reiškia, kad šis kompensavimo mechanizmas turi būti nustatytas, kai, valstybėje nebelikus ypatingos situacijos, atsiranda prielaidos pagal objektyvius duomenis (ekonominius rodiklius, *inter alia* ekonomikos augimo rodiklius, valstybės sukauptas lėšas) įvertinti atitinkamas valstybės išgales užtikrinti patirtų praradimų, atsiradusių sumažinus senatvės pensijas, kompensavimą.

Vadinasi, specialus teisės aktas (įstatymas), kuriuo nustatomi visiems asmenims jų patirtų praradimų, atsiradusių sumažinus senatvės pensijas, kompensavimo dydžiai, terminai ir kiti esminiai elementai, valstybėje nebelikus ypatingos situacijos ir atsiradus prielaidoms pagal objektyvius duomenis (ekonominius rodiklius, *inter alia* ekonomikos augimo rodiklius, valstybės sukauptas lėšas) įvertinti atitinkamas valstybės išgales užtikrinti šių praradimų kompensavimą, turi būti priimtas nedelsiant.

7. Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5 punkte, kuriame išdėstyta viena iš prašomų išaiškinti nuostatų, *inter alia* pažymėta:

„<...> Laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje, kurios atitiktį Konstitucijai pareiškėjai taip pat ginčija šioje konstitucinės justicijos byloje, nustatyta: „Lietuvos Respublikos Vyriausybė iki 2010 m. liepos 1 d. parengia ir patvirtina sumažintų valstybinių socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarkos aprašą.“

<...> Konstitucinis Teismas 2010 m. birželio 29 d. nutarime *inter alia* konstatavo, jog Laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas aiškinamas kaip reiškiantis, kad Vyriausybei siūloma parengti ir patvirtinti sumažintų valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų kompensavimo tvarką, kuri neapimtų esminių pensijų kompensavimo elementų: pagrindų, dydžių ir pan.; šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas; tik taip suprantamas šis teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai.“

Šiame kontekste pažymėtina, jog Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarime konstatuota ir tai, kad teisinis reguliavimas, įtvirtintas Laikinojo įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje, aiškinamas kaip reiškiantis *inter alia* įstatymų leidėjo įsipareigojimą įstatymu nustatyti esminius pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais Vyriausybė remtųsi rengdama ir tvirtindama dėl valstybinio socialinio draudimo senatvės ir netekto darbingumo pensijų sumažinimo atsiradusių praradimų kompensavimo tvarkos aprašą.

8. Minėta, kad jokia Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto oficiali konstitucinė doktrininė nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis Konstitucijos nuostatomis (eksplicitinėmis ir implicitinėmis).

9. Pažymėtina, kad pagal Konstituciją, *inter alia* iš jos kylančią konstitucinį socialinės darnos imperatyvą, patirtų praradimų teisingas kompensavimas visiems asmenims, kurių senatvės pensijos dėl valstybėje susidariusios ypatingos situacijos (kilusios ekonomikos krizės ir kt.) buvo sumažintos (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai), gali

būti tinkamai užtikrintas tik remiantis įstatymų leidėjo nustatytais patirtų praradimų kompensavimo dydžiais, terminais ir kitais esminiais elementais.

Pažymėtina ir tai, kad teisingas patirtų praradimų kompensavimas turi būti atitinkamai (pagal valstybės išgales) užtikrinamas atsižvelgiant į tuos praradimus, kurie atsirado senatvės pensijas sumažinus: įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai (šie praradimai turi būti kompensuoti visa apimtimi); įstatymo nuostatomis, pripažintomis neprieštaraujančiomis Konstitucijai (šie praradimai pagal valstybės išgales turi būti kompensuoti teisingai, tačiau nebūtinai visa apimtimi).

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę dėl senatvės <...> pensijų mažinimo, <...> nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5 punkto nuostata „šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas; tik taip suprantamas šis teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę *inter alia* dėl senatvės pensijų mažinimo, nebelikus ypatingos situacijos, būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“ *inter alia* reiškia, kad, valstybėje nebelikus ypatingos situacijos ir atsiradus prielaidoms pagal objektyvius duomenis (ekonominius rodiklius, *inter alia* ekonomikos augimo rodiklius, valstybės sukauptas lėšas) įvertinti atitinkamas valstybės išgales, visiems asmenims turi būti užtikrintas jų patirtų praradimų, atsiradusių sumažinus (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai) senatvės pensijas, teisingas kompensavimas; tai pagal Konstituciją, *inter alia* konstitucinį socialinės darnos imperatyvą, gali būti tinkamai užtikrinta tik remiantis įstatymų leidėjo nustatytais patirtų praradimų kompensavimo dydžiais, terminais ir kitais esminiais elementais.

III

1. Minėta, kad pareiškėja – Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento Socialinio draudimo ir kaupimo pensijų skyriaus vedėjo pavaduotoja R. Babianskaitė *inter alia* prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.)“ reiškia, kad pensijų nepriemokų grąžinimas gali būti atidėtas, pavyzdžiui, iki 2015 metų ir, nustatant pagrindinius sumažintų pensijų kompensavimo elementus, išdėstytas per tam tikrą laikotarpį, siekiant užtikrinti asmenų teisėtų lūkesčių apsaugą ir kartu dar labiau

nepabloginti esamos finansinės padėties.

2. Minėta, kad Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkte, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkte *inter alia* konstatuota, jog, siekdamas užtikrinti, kad praradimai, atsiradę dėl *inter alia* senatvės pensijų mažinimo, nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka.

3. Minėta ir tai, kad pagal oficialiąją konstitucinę doktriną praradimai, atsiradę dėl senatvės pensijų mažinimo, turi būti kompensuoti per protingą laikotarpį, valstybėje nebelikus ypatingos situacijos, vadovaujantis įstatymų leidėjo nepagrįstai nedelsiant priimtu teisės aktu (įstatymu), kuriuo nustatytas jų kompensavimo mechanizmas.

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas praradimų, atsiradusių dėl senatvės pensijų mažinimo, kompensavimo mechanizmą, *inter alia* kompensacijų mokėjimo pradžią ir protingą laikotarpį, per kurį tie praradimai bus kompensuoti, yra saistomas Konstitucijos, *inter alia* iš jos kylančio konstitucinio protingumo imperatyvo, taigi privalo atsižvelgti *inter alia* į ypatingos situacijos padarinius ir valstybės išgales.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad valstybės išgales lemia *inter alia* įvairūs valstybės priimti įsipareigojimai, *inter alia* susiję su finansine drausme, taigi ir su valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo imperatyvu.

4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.)“ *inter alia* reiškia, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti sumažintų (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai) senatvės pensijų kompensavimo mechanizmą, *inter alia* kompensacijų mokėjimo pradžią ir protingą laikotarpį, per kurį dėl šių pensijų mažinimo atsiradę praradimai bus kompensuoti, atsižvelgdamas į ypatingos situacijos padarinius ir valstybės išgales, *inter alia* įvairius valstybės priimtus įsipareigojimus, *inter alia* susijusius su finansine drausme, taigi ir su valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo imperatyvu.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 61 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

1. Išaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo (Žin., 2012, Nr. 109-5528) motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę dėl senatvės <...> pensijų mažinimo, <...> nebelikus minėtos ypatingos situacijos būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu

nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 5.5 punkto nuostata „šiuos sumažintų pensijų kompensavimo elementus įstatymu turi nustatyti įstatymų leidėjas; tik taip suprantamas šis teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai“, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „praradimai, atsiradę *inter alia* dėl senatvės pensijų mažinimo, nebelikus ypatingos situacijos, būtų per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.), kuriais remiantis turėtų būti parengta sumažintų pensijų kompensavimo tvarka“ *inter alia* reiškia, kad, valstybėje nebelikus ypatingos situacijos ir atsiradus prielaidoms pagal objektyvius duomenis (ekonominis rodiklius, *inter alia* ekonomikos augimo rodiklius, valstybės sukauptas lėšas) įvertinti atitinkamas valstybės išgales, visiems asmenims turi būti užtikrintas jų patirtų praradimų, atsiradusių sumažinus (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai) senatvės pensijas, teisingas kompensavimas; tai pagal Konstituciją, *inter alia* konstitucinį socialinės darnos imperatyvą, gali būti tinkamai užtikrinta tik remiantis įstatymų leidėjo nustatytais patirtų praradimų kompensavimo dydžiais, terminais ir kitais esminiais elementais.

2. Išaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo (Žin., 2012, Nr. 109-5528) motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.5 punkto, motyvuojamosios dalies V skyriaus 19.5 punkto nuostata „per protingą laikotarpį teisingai kompensuoti, įstatymų leidėjas turi nepagrįstai nedelsdamas įstatymu nustatyti esminius sumažintų pensijų kompensavimo elementus (pagrindus, dydžius ir pan.)“ *inter alia* reiškia, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti sumažintų (*inter alia* įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Konstitucijai) senatvės pensijų kompensavimo mechanizmą, *inter alia* kompensacijų mokėjimo pradžią ir protingą laikotarpį, per kurį dėl šių pensijų mažinimo atsiradę praradimai bus kompensuoti, atsižvelgdamas į ypatingos situacijos padarinius ir valstybės išgales, *inter alia* įvairius valstybės priimtus įsipareigojimus, *inter alia* susijusius su finansine drausme, taigi ir su valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo imperatyvu.

Šis Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Toma Birmontienė
 Pranas Kuconis
 Gediminas Mesonis
 Vytas Milius
 Ramutė Ruškytė
 Egidijus Šileikis
 Algirdas Taminskas
 Romualdas Kęstutis Urbaitis
 Dainius Žalimas